

Wójcik, Zbigniew

Zebranie Pracowni Historii Nauk Społecznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/1, 145-146

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI,
OŚWIATY I TECHNIKI PAN

ZEBRANIE PRACOWNI HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH

W dniu 18 października 1974 r. odbyło się pod przewodnictwem doc. dr Ireny Stasiewicz-Jasiukowej zebranie robocze Pracowni I. Głównym punktem programu był referat dra Jerzego Rózewicza *Materiały do polsko-rosyjskich stosunków naukowych w archiwach Leningradu i Moskwy*.

Referent od lat prowadzi studia zmierzające do określenia zakresu współpracy między polskimi oraz rosyjskimi i radzieckimi uczonymi. Rezultatem jego dotychczasowych studiów były opracowania zamieszczone w periodykach poświęconych dziejom stosunków polsko-radzieckich i innych czasopismach. Korzystając ze stypendium Akademii Nauk ZSRR prowadził on w końcu 1973 i w pierwszej połowie 1974 r. badania w archiwach radzieckich. Głównym celem badań było rozszerzenie dotychczasowej znajomości dziejów współpracy uczonych obydwu krajów. Ze względów technicznych referent nie mógł jednak dotrzeć do archiwaliów odnoszących się do lat międzywojennych. Natomiast nadspodziewanie owocne okazały się poszukiwania materiałów do stosunków polsko-rosyjskich w XVIII, XIX i w początkach XX w.

W referacie dr Rózewicz omówił szczegółowiej dwie grupy wykorzystanych materiałów: archiwalia do dziejów polonii moskiewskiej oraz dowody współpracy Polaków z Cesarską Akademią Nauk w Petersburgu. Ramy czasowe zebrania pozwoliły referentowi na przedstawienie tylko ważniejszych spraw. W sprawozdaniu niniejszym piszemy o niektórych.

Polonia moskiewska w 1908 r. liczyła ponad 15 tys. osób, a w okresie I wojny światowej liczba ta wzrosła do około 100 tys. osób. Posiadała ona w tym czasie szereg własnych instytucji naukowo-oświatowych, jak Wyższe Kursy dla Nauczycieli, Powszechne Kursy Naukowe, Polskie Koło Naukowe, Stowarzyszenie Inżynierów Polskich. Poważne znaczenie w rozwoju życia intelektualnego w tym mieście miały polskie organizacje: Towarzystwo Dobroczynności, Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Dom Polski”, Związek Kulturalno-Oświatowy Kobiet Polskich, Teatr Polski itd.

Uczelnie Moskwy (Uniwersytet, Akademia Rolnicza, Instytut Mierniczy, Instytut Technologiczny, Wyższe Żeńskie Kursy) były już w XIX w. miejscem studiów wielu Polaków. Niektórzy z nich zostali z czasem profesorami tych instytucji. Znaczna liczba kadry naukowej okresu międzywojennego uniwersytetów w Wilnie, Warszawie i Poznaniu otrzymała wykształcenie lub zdobyła „szlify” nauczycielskie na uczelniach tego miasta.

Archiwa Leningradu należą do szczególnie bogatych w polonica. Wiele nowych materiałów udało się prelegentowi przejrzeć zwłaszcza w Archiwum Akademii Nauk ZSRR. Referent ustalił, że pierwszym Polakiem członkiem honorowym rosyjskiej Akademii Nauk był J. A. Załuski. Członkami honorowymi bądź korespondentami zostali też m. in. J. F. Carosi, J. Kowalewski (zachował się pamiętnik), Jan Śniadecki (zachowały się liczne notatki treści astronomicznej, pisane na drukach ulotnych KEN), W. Kowalski, L. Cienkowski. Istnieją ponadto archiwa dotyczące polskich badaczy polarnych (B. Dybowski, A. Czekanowski,

J. Czerski) oraz osób pracujących w Rosji bądź pozostających w kontaktach z uczonymi rosyjskimi: m.in. T. Zielińskiego (dwa nie opublikowane tomy historii religii, korespondencja, materiały ikonograficzne), A. Brücknera, M. Skłodowskiej-Curie, W. Maciejewskiego, E. Piekarskiego itd. W Leningradzie znajduje się także archiwum Astronomicznego Obserwatorium Wileńskiego (z okresu po zamknięciu Uniwersytetu w 1831 r.).

Referat wywołał żywą dyskusję. Zabrali głos m.in. doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, dr Z. Tokarska, mgr A. Biernacki, dr R. Ergetowski, dr J. Różewicz, prof. W. Voisé, dr J. Wojakowski, doc. Z. Wójcik.

Dyskutanci wskazywali na potrzebę publikacji wszelkich odnalezionych w archiwach obcych materiałów dotyczących dziejów nauki polskiej (podobnie jak zrobiła to ostatnio Pracownia Oświaty PAN, publikując raporty wizytatorów generalnych KEN w Wielkim Księstwie Litewskim). Sugerowano, że część tych materiałów ukazać się może w osobnej księdze materiałów związanych z sesją 250-lecia Akademii Nauk ZSRR (I. Stasiewicz-Jasiukowa). Stwierdzono także potrzebę nawiązania szerszych kontaktów z historykami radzieckimi, którzy mają większe możliwości techniczne i czasowe pracy w archiwach swego kraju. Wykorzystane materiały mogłyby być przedmiotem szczegółowych analiz na wspólnych konferencjach, poprzedzających druk publikacji (I. Stasiewicz-Jasiukowa, Z. Tokarska, W. Voisé, J. Wojakowski, Z. Wójcik, J. Różewicz).

W dyskusji wypłynęło także wiele spraw szczegółowych, dotyczących na przykład dziejów spuścizny naukowej T. Zielińskiego (A. Biernacki), prac wstępnych nad dziejami Uniwersytetu w Wilnie (Z. Tokarska), poloniców w archiwach Alma-Aty (W. Voisé), katalogu rękopisów geologicznych znajdujących się m.in. w ZSRR i NRD (sporządzonego w Muzeum Ziemi itp. (Z. Wójcik, R. Ergetowski).

Referat dra Różewicza, przedstawiający zupełnie w Polsce nie znane źródła, jak to wykazała dyskusja, był ciekawy i inspirujący. Można mieć nadzieję, że zbadane archiwalia wykorzysta on w wielu publikacjach, a także w swoim wystąpieniu na sesji naukowej zwołanej dla uczczenia 250 rocznicy powołania przez Piotra I Akademii Nauk w Petersburgu. Spodziewać się także można, że dokumenty o istotnym znaczeniu wzbogacą okolicznościową wystawę, która stanowić będzie oprawę tej sesji.

Zbigniew Wójcik

POSIEDZENIA KONWERSATORIUM NAUKOZNAWCZEGO

Dnia 3 kwietnia 1974 r. odbyło się posiedzenie Konwersatorium Naukoznawczego, na którym prof. dr Wiesław Kotański wygłosił referat na temat *Jakie znaczenie mają dla Polski studia japonsistyczne?* Prelegent, chcąc możliwie adekwatnie przedstawić problem przydatności japonsistyki w dziedzinie gospodarki naszego państwa i w ogólnym systemie nauk, ujął materiał w trzy grupy problemowe: 1) interesujące procesy cywilizacyjne, kulturowe i społeczne zachodzące w Japonii, 2) japonsistyka jako nauka, 3) jakie korzyści ma lub mogłaby mieć dla nas japonsistyka przy bliższym zainteresowaniu procesami zachodzącymi w Japonii.

Mimo przeludnienia, niewystarczających zasobów surowcowych i licznych klęsk żywiołowych Japonia jest obecnie — zdaniem prof. Kotańskiego — najlepiej rozwiniętym gospodarczo państwem Azji i jednym z przodujących krajów nawet w skali światowej. Wyspy japońskie były i są istnym poligonem doświadczalnym wdrażania przeróżnych inicjatyw, pomysłów i wynalazków, cenionych dzięki